

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Divinity Faculty of Recep Tayyip Erdogan University

e-ISSN: 2147-2823

RTEUIFD, December 2019

Değerler Eğitiminde Hz. Peygamber'in Risalet Öncesi Hayatının Örneklik
Değeri Şefkat Örneği

The Sample of Muhammad's Life Before the Prophecy Period in Values Education:
Tenderness Example

Recep ERTUĞAY

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üni. İlahiyat Fak., Hadis Anabilim Dalı
Asst. Prof., Atatürk Uni. Fac. of Theology, Department of Hadith
Erzurum/Turkey

recep.ertugay@atauni.edu.tr

ORCID ID: www.orcid.org/0000-0001-7289-0338

Atf: Ertuğay, Recep. "Değerler Eğitiminde Hz. Peygamber'in Risalet Öncesi Hayatının Örneklik Değeri; Şefkat Örneği ". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (2019): 496-520.

Doi: <https://doi.org/10.32950/rteuifd.526571>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 13 Şubat / February 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 30 Ekim / October 2019

Yayın Tarihi / Published: 20 Aralık / December 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://dergipark.org.tr/rteuifd>

Copyright © Published by Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Recep Tayyip Erdogan University, Faculty of Divinity, Rize, 53100 Turkey. All rights reserved

Değerler Eğitiminde Hz. Peygamber'in (s.a.v) Risalet Öncesi Hayatının Örneklik Değeri; Şefkat Örneği¹

Öz: Çağımızda insanlık maddi olanla müreffeh olacağı anlayışına kapılmış bunun bir sonucu olarak da manevi değerler geri planda kalmıştır. İlgî bekleyen ve hayattan giderek uzaklaşan değerlerin başında şefkat gelmektedir. Şefkatin yokluğu şiddetin hayatın her alanına sirayet etmesine sebep olmuştur. Şiddeti geriletmenin en etkili yöntemi şefkati aktif hale getirmek olmalıdır. Şefkat ihmal edilmemesi gereken bir değerdir. Değerler eğitiminde örnek alma önemli bir unsurdur. Dahası değerler eğitiminde asıl amaç insanda var olan olumlu tarafları ön plana çıkarmaktır. İnsanın olumlu yönlerini aktif hale getirmesi tek başına başarılması zor bir durumdur. İnsan, başarılı olmak ve neyi nasıl yapacağını öğrenebilmek için iş birliği yapacağı bir kalavuza muhtaçtır. Şefkat için de durum böyledir. Kurân'ı Kerim Hz. Muhammed'i (s.a.v) bizlere üsve-i hasene/en güzel örnek olarak göstermiştir. Hz. Peygamber'in risalet sonrası ile en güzel örnek olduğu kesindir. Allah Rasûlü'nün risalet öncesi hayatı, değerler eğitimine örneklik/kaynaklık teşkil eder mi? Onun şefkatle davranmayı yaşam şekline dönüştürmesinde peygamberlik öncesi dönemin etkileri var mıdır? Varsa ne ölçüdedir? Makalede bu sorulara cevap verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Sünnet, Değer, Peygamberlik, Eğitim.

The Value of Muhammad's (saw) Life before the Prophecy Period as a Sample in Values Education: Compassion

Abstract: In our age, humanity has had an idea that they can prosper with the material and as a result, spiritual values have been left behind. Compassion is one of the leading values that are waiting for attention and increasingly getting distant from life. The absence of compassion has caused violence to spread to all areas of life. The most effective way to reduce violence should be to activate compassion. Compassion is a value that should not be neglected. Choosing samples is an important element in values education. In addition, the main purpose of values education is to highlight the positive sides that exist in human beings. Activating one's positive aspects alone is a difficult situation to achieve. Everyone needs a guide to cooperate in order to be successful and to learn what and how to do. This is the case for compassion. Holy Quran has shown Hazrat Muhammad (saw), us as the best example / üsve-i hasene. It is certain that Hz. Muhammad (saw) is the best example after the revelation period. Can the life of the Messenger of Allah before the Prophecy Period be an example / source in the education of values? Are there any effects of the pre-prophetic period in his transforming compassion into lifestyle? If so, to what extent is it? This article will try to answer these questions.

Keywords: Hadith, Sunnah, Value, Prophecy, Education.

مثال حياة النبي (ص) قبل البعثة في تعليم القيم الشفقة مثالا

ملخص: في عصرنا ، في عصرنا ، كان لدى البشرية فكرة أن بإمكانهم الازدهار بالمواد ونتيجة لذلك ، القيم الروحية تبقى في الخلفية. الشفقة هي واحدة من القيم الرائدة التي تنتظر الاهتمام وتبتعد عن الحياة بشكل متزايد. تسبب غياب التعاطف في انتشار العنف إلى جميع مجالات الحياة. يجب أن تكون الطريقة الأكثر فاعلية للحد من العنف هي تنشيط التعاطف. الشفقة هي قيمة لا ينبغي إهمالها. أخذ العينات هو عنصر مهم في تعليم القيم. علاوة على ذلك ، فإن الغرض الرئيسي من تعليم القيم هو تسليط الضوء على الجوانب الإيجابية الموجودة في البشر. تفعيل الجوانب الإيجابية للشخص هو وضع صعب تحقيقه بمفرده. لكي تكون ناجحًا ولتعلم ما يجب القيام به وكيفية التعاون ، تحتاج إلى دليل. القرآن في هذه المرحلة لنا أظهر محمد (ص) أسوة حسنة. من المؤكد أن النبي هو المثال الأجمل مع ما بعد الرسالة. هل حياة قبل رسالته رسول الله (ص) هي مثالي/مصدر تعليم القيم؟ هل هناك أي تأثير حياة قبل النبوة في تحويل حنانه إلى أسلوب حياة؟ إذا كان هناك ما هو المعدل؟ ستحاول الإجابة على هذه الأسئلة في هذه المقالة

الكلمات المفتاحية: الحديث، الرسول، السنة، التربية، القيمة

¹ Bu makale "Hz. Peygamber'in Sünnetinde Şefkat" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Hz. Peygamber'in risaletle birlikte vahiyden beslendiği aşikârdır. Hz. Peygamber'in vahye muhatap olma potansiyeline kavuşmasını sağlayan dönem olması hasebiyle risalet öncesi hayatının örneklik değeri olabilir mi? Kur'ân'ı Kerim'de geçmekte olan "Ömrüne yemin olsun..."² ifadesi Hz. Peygamber'in hayatının tamamını ifade etmektedir. Risaletle gelinceye kadar olan kısmı dışarda tutmamızı gerektirecek bir durum yoktur. Ayrıca "Hikmet ve değerli bilgiler müminin yitik malıdır, onu nerede bulursa almaya daha hak sahibidir."³ buyurulmakta olup hikmeti ve değeri, bulduğumuz yerden almamız teşvik edilmektedir.

Genelde değerler eğitimi özelde şefkat değerinin benimsetilmesinde Hz. Peygamber'in hayatına tamamıyla bakmak isabetli olacaktır. Hz. Peygamber'i şefkatli davranmaya iten duyguların beslendiği kaynakların bilinmesi şefkat eğitiminde bizler için bir yol haritası olabilir. Risalet öncesi ve sonrası ile konuyu ele almak makale hacmini zorlayacağından bu çalışmayı risalet öncesiyle sınırlandırmak istiyoruz.

Konuyu "Hz. Peygamber'in Şefkatine Kaynaklık Etmesi Açısından Risalet Öncesi Süreç" ve "Hz. Peygamber'in Yaşadığı Süreçlerin ve birlikteliklerin Şefkat Eğitimi Açısından Değeri" ana başlıkları altında çocukluk ve gençlik dönemlerinde etkileşimde bulunduğu kişiler çerçevesinde incelemeyi hedeflemekteyiz.

1. Hz. Peygamber'in Şefkatine Kaynaklık Etmesi Açısından Risalet Öncesi Süreç

Kaynak kelimesi sözlükte, 'yer altında bulunan suyun yeryüzüne çıktığı nokta', 'bir şeyin ilk çıkış yeri, menşei', 'bir fikre ve ilmi çalışmaya esas teşkil eden kitap, makale, eser, üretim için gerekli olan unsur' anlamlarında kullanılmaktadır.⁴

Terim olarak kaynak, bir şeyin varlığını aldığı ve varlığını sürdürürken beslendiği, menşeiini ve membamı ifade eder. Bir suyun veya nehrin kaynağı olduğu gibi fikirlerin, değerlerin, eylemlerin ve sosyal hareketlerin de kaynağı vardır.⁵

² el-Hicr 15/72.

³ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmîzî, *Sünenü't-Tirmîzî*, thk., Beşşâr b. Avvâd (Beirut: Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, 1996), "İlim", 19; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd İbn Mâce el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce*, thk., Muhammed b. Sâlih Râcî (Riyâd: Beytü'l-efkârî'd-düveliyye, t.y.), "Zühd", 17.

⁴ Nevin Kardeş, v.dğr., *Örnekleleriyle Türkçe Sözlük* (Ankara: Millî Eğitim Basımevi Yayınları, 1979), 2: 1600.

⁵ Tahsin Görgün, *İslâm Ahlâk Esaslar* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2015), 25.

madenlerdir. İslâm'dan önce iyi olanları İslâm'dan sonra da iyidir. Yeter ki dinlerini iyi kavrasınlar"¹² buyurur. Bu iki hadis kalıtımın önemine işaret etmekte; "Her doğan fitrat üzere doğar. Sonra anası ile babası onu ya Yahudi ya Nasrânî yahut Mecûsi yapar."¹³ "Kişi kardeşinin dini üzeredir. Öyleyse sizden her biriniz kiminle arkadaşlık kurduğuna baksın."¹⁴ hadisleri de ailenin ve çevrenin etkilerini ifade etmektedir.

İnsanda fitrat/kalıtım olarak var olan şefkat eğiliminin beceriye dönüşmesi, edindik hâl alması eğitilip geliştirilmekle mümkündür. Yeryüzünde altınıyla, gümüşüyle, demiriyle, bakırıyla nasıl farklı farklı vasıflara sahip madenler mevcutsa, aynı şekilde birbirinden farklı özleri olan, çeşit çeşit karakterlere sahip insanlar da mevcuttur. Madenler asıl değerlerini, önemlerini işlendikten sonra kazanıyorsa, insanın yaratılıştan sahip olduğu akıl, kalp, ruh ve vicdan gibi meziyetleri de eğitimle değer kazanır.¹⁵ Konumuz itibari ile bu eğitim, bir taraftan şefkat eğiliminin büyütülmesi diğer taraftan bu eğilimi engelleyecek dürtülerin ortadan kaldırılması ile gerçekleşir. Zira madenler yer altından filiz halinde çıkar. Madenin işlenmesi iki aşama ile gerçekleşir. Filiz haldeki maden farklı karışımlardan arındırılır. Daha sonra da şekil verilmek suretiyle işlevsel hâle getirilir.

Nesep yönüyle bakılırsa Hz. Peygamber'in soy ağacı, en sağlıklı ve en hayırlı dallar ile ve -cahiliye toplumunda ölçüleri aşan kadın erkek ilişkileri yaygın olmasına rağmen- nikâhlı birlikteliklerle devam ettiği beyan edilmiştir.¹⁶ Hz. Peygamber'in İslâm'a davet mektubunu alan muhataplardan Herakliüs, araştırma amaçlı olarak Ebû Süfyân'a Hz. Peygamber'in nesebini sormuş, o dönemde henüz ihtida etmemiş olan Ebû Süfyân Rasûlullâh'ın nesep itibari ile en şerefli kişilerden olduğunu itiraf etmiştir.¹⁷

Kişiliğin bir parçası olan aynı zamanda onu şekillendiren yetenekler belirli ölçüde kalıtsaldır/ırsîdir. Kalıtım bireyin zekâca potansiyelinin alt ve üst sınırının

Câmiu'l-Müsnedü's-Sahîhu'l-Buhârî (İstanbul: Çağrı Yayınları, 198), "Enbiyâ", 19.

¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, thk., Şuayb el-Arnaûdî, Âdil Mürşid (Beirut: Müessesetü'r-risâle, 195-1416), 12: 463.

¹³ "...كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ نَصْرَانِيَةً أَوْ يُجَسَّسَانِهِ..." Buhârî, "Cenâiz", 92.

¹⁴ "...الرُّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ..." Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk., Muhammed Nasiruddîn Elbânî (Beirut: Dâr'u ibnû'l-hazm, 2005), "Edeb", 16; Tirmîzî, "Zühd", 45.

¹⁵ Mehmet Görmez, "Açılış Konuşması", *Hz. Peygamber ve Merhamet Eğitimi Sempozyumu* (Ankara: DİB Yayınları, 2011), 1: 428; Adem Dölek, *Aile Problemlerine Hz. Peygamber'den Çözümler* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2012), 99.

¹⁶ İbn. Sa'd Muhammed, b. Müîn ez-Zührî, *Kitabü't-Tabakâti'l-Kübrâ*, thk., Alî Muhammed Amr (Kahire: Mektebetü'l-hancî, 2001), 1: 61.

¹⁷ Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 6; Ebu'l-Hüseyn b. el- el-Haccâc Müslim el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî, *Sahîhu Müslim*, thk., Hafîl, Memûn Şeyhâ (Lübnan: Dâru'l-marife, 2005), "Cihâd ve's-Siyer", 74.

ne olabileceğini, çevre ise bireyin bu potansiyele ne derece ulaşabileceğini belirler.¹⁸ Peygamberlerde bulunması zorunlu özelliklerden¹⁹ biri olan ve ‘akıllı, zeki olmak’ olarak açıklanan ‘fetanet’ kalıtımla ilgilidir. Peygamberin akıllı, zeki, fizikî eksiklik ve kusur taşımayan bir yapıda yaratılması görevlerinin gerektirdiği özelliklerdir. Kelâmcılar, peygamberlerin tebliğ ettiği ilâhî mesajları yeterince anlatabilmesi ve güçlü tartışmacılarla başa çıkabilmesi için beden ve zihnen mükemmel yaratıldığını belirtir. Bu bağlamda, Ebü'l-Müîn en-Nesefî (508/1115), Fahrüddîn er-Râzî (606/1210), Şihâbüddîn Mahmûd el-Âlûsî (1270/1854) gibi âlimlere göre Allah, peygamber seçtiği insanı bedenî ve özellikle rûhî bakımdan diğer insanlardan üstün bir yaratılışa sahip kılmıştır.²⁰ Allah'ın elçisi olmak gibi yüce/ilâhî bir görevi üstlenmek önemli bir durumdur. Bu vazife ile muvazzaf olacak şahsiyetin üstün bir zekâyâ, derin anlayış gücüne, engin düşünce kabiliyetine ve bozulmamış fitrî özelliklere sahip olması üstleneceği görev gereği zorunludur. “Allah elçiliği kime vereceğini bilir.”²¹ “Muhammed, Allah'ın Rasûlü ve nebilerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”²²

Çoğu kuramcıya göre, bireyin potansiyelini en üstün sınıra kadar gerçekleştirebilmesi, mutlu ve başarılı olması çocukluk döneminde ona uygun bir fiziksel/sosyal çevrenin sunulması, geniş eğitim olanaklarından yararlandırılması, zengin uyarıcılar içerisinde olması ve uygun aile tutumları içerisinde büyümesi ile yakından ilgilidir. Kişiliğin temellerinin atıldığı bu dönemde anne baba ve çocuğa bakım ve eğitim verenlerin tutumları özel bir önem taşımaktadır.²³ Hz. Peygamber'in hayat devreleri ve aile ortamı şefkat duygusuyla beslenmesine aracılık eden bir olgudur. Bu yargıyı temellendirmek için aile bireylerinin kişiliklerine ve Hz. Peygamber'in bu kişiliklerle etkileşimine yakından bakmamız gerekmektedir.

Hz. Peygamber çocukluk döneminin ilk yıllarını sütanesi Halime'nin²⁴

¹⁸ Fatma Gül Cırhinlioğlu, *Çocuk Gelişimi ve Ruh Sağlığı Okul Öncesi Dönem* (Ankara: Nobel Yayınları, 2010), 161.

¹⁹ es-Sâd 38/45.

²⁰ Yusuf Şevki Yavuz, “Peygamber”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 5: 338. 14: 259.

²¹ el-Enâm 6/124.

²² el-Ahzâb 33/40.

²³ Cırhinlioğlu, *Çocuk Gelişimi ve Ruh Sağlığı Okul Öncesi Dönem*, 1-3.

²⁴ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdu'l-Melik b. Hişâm b. Eyyûb, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk., Mustafa es-Sakâ, İbrahim el-Ebyârî, Abdu'l-Hafız Şiblî (Beyrut, Dâru İhyâ'it-tirâsî'l-arabî, 1994), 1: 162; Ümmü Keşşe Halîme bt. Ebî Züeyb Abdillâh b. el-Hâris es-Sa'diyye, Asri Çubukçu, “Halîme”, *Türkiye Diyanet*

yanında geçirmişti. Mekke'nin yerleşmiş âdeti gereği çocuklar, sütanneye veriliyordu.²⁵ Hz. Peygamber'i de Hz. Halime²⁶ almıştı. Hz. Halime aldığı çocukla birlikte evlerinde bir değişimin olduğunu bolluk ve bereketin huzur ve saadetin arttığını ifade etmekte, değişimin sebebini yeni misafirlerine bağlamakta idi.²⁷

Hz. Halime'nin değerlendirmeleri, şahsiyetinin ipuçlarını vermektedir. Zira bencil insanlar başkalarını methetmekten uzak dururlar. Sadece kendilerine iltifattan hoşlanırlar. Oysa Hz. Halime öz çocuklarının aleyhine bir durum olmasına rağmen misafirine sürekli iltifatlarda bulunmuş, onu ön plana çıkaran değerlendirmeler yapmıştır. Hem de memnuniyetle yapmıştır. Bu durum Hz. Peygamber'in hakkı teslim eden ve gerçeği ifadeden imtina etmeyen şahsiyetli bir kişilikle beraber olduğunu göstermektedir.

Bebeklerin umut ve güven duygusunu kazandıkları dönem olarak belirtilen ilk yıllarda anne veya bakıcının bebeğin ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamamasına dikkat çekilmektedir.²⁸ Bu dönemde bebekte gelişmesi beklenen en önemli duygu temeli güvendir. Gereksinimleri genel olarak karşılanan bebekler çevrelerine ve kendilerine güvenirlere. Bu dönemde ilişkinin sürekliliği, tutarlılığı ve aynılığı büyük önem taşıdığı için bakıcı değiştirilmemelidir. ²⁹ Hz. Peygamber için de böyle olmuştur.

Hz. Halime'deki hayatlarındaki değişimin küçük misafirlerinden kaynaklandığı düşüncesi, onda yeni misafirlerinin farklı özellikler taşıdığı kanaatini pekiştirdi. Şahsiyetin ve şefkatin kendisinde temerküz ettiği Halime Hanım'ın misafiriyle ilgili olarak 'özel bir çocuk' değerlendirmesi de ayrıca ihtimam göstermesine sebebiyet veriyordu.

Hz. Halime'nin şefkati yoğunlaştı ve sonunda bağlılığa dönüştü. Bağlılık öyle bir hal almıştı ki geri verme zamanı geldiğinde emanetin bir süre daha evlerinde kalmasını istemiş amacını gerçekleştirmek için dede Abdülmuttalib ve gelini

Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 5: 338.

²⁵ Çünkü Mekke çok sıcaktı, ayrıca farklı şiveleri ile insan sirkülasyonunun yoğun olduğu ticaret merkezi hüviyetinde idi. Sıcaklık çocukların sağlıklı büyümesini, insan yoğunluğu da lisanın fasih konuşulmasını olumsuz etkiliyordu. Çocuklar gelişimlerini daha sağlıklı tamamlasınlar diye bu problemlerin olmadığı yerlerde ikamet eden sütannelere verilir. Çubukçu, "Halime", 5: 338.

²⁶ Ümmü Kebşe Halime bint Ebî Züeyb Abdillâh b. el-Hâris es-Sa'diyye Hz. Peygamber'in sütanesi. Hevâzin kabilesinin Sa'd b. Bekir koluna mensuptur. Ümmü Kebşe künyesiyle ve Halime es-Sa'diyye olarak anılmaktadır. Çubukçu, "Halime", 5: 338.

²⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1: 199, 200.

²⁸ Köse - Ayten, *Din Psikolojisi*, 16, 38.

²⁹ Cirhinlioğlu, *Çocuk Gelişimi ve Ruh Sağlığı Okul Öncesi Dönem*, 112-213.

Âmine'yi ikna etmeye çalışmıştı. Önce teklif kabul edilmemişti. Fakat bir süre sonra Halime'nin istediği oldu.³⁰ Sütanneye tekrar verilmesi, Küçük Muhammed'in sütannesine bağlılığının ve çok iyi bakıldığına bir göstergesi ve Hz. Halime'nin Hz. Peygamber'i şefkatle büyüttüğünün başka bir görüntüsüdür.

Halime Hanım şefkatli davranışları ile Hz. Peygamber'in gönlünde ve zihninde yer etmiş birisi idi. Daha sonraki dönemlerde Hz. Peygamber'in süt kardeşi Şeyma'yı ve sütannesini görünce duygulanıp ağladığını,³¹ sütannesine vefanın bir yansıması olarak, bir anneye gösterilecek tazim ve hürmeti rikkat ve şefkati Hz. Halime'den esirgemediğini görmekteyiz. Sevgi görmüş olmalı ki sütannesine; bir vefa olarak en derin hürmeti göstermesinin yanında çeşitli ihsanlarda bulunmuş çeşitli hediyeler takdim etmiştir.³²

Çocuk gelişimini olumlu/olumsuz yönde etkileyen faktörler bulunmaktadır. Psikologlar tarafından olumsuz faktörler risk faktörü, olumlu faktörler de koruyucu faktör olarak isimlendirilmektedir.³³ Hz. Peygamber'in hayatına baktığımızda risk faktörlerinin koruyucu faktörlerle izale edildiğini hatta olumlu etki oluşturacak hâle tahvil edildiğini görmekteyiz. İlk yaşlarda öz anneden ayrı kalmak bir risk faktörüdür. Sütanne ile sağlanan koruyucu faktörlerin bu riski geride bıraktığını düşünmekteyiz. Sütanne Halime, öz anneyi aratmayacak niteliktedir. Badiye serin ve temiz bir havaya sahiptir.³⁴ Dahası Hz. Peygamber'in süt kardeşleri ile birlikte oyun arkadaşlarına sahip olması³⁵ farklı şivelerden

³⁰ Celâlettin Vatandaş, *Hız. Muhammed'in Hayatı ve İslâm Devleti Mekke Dönemi* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2010), 25.

³¹ Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi 'es-San'ânî el-Himyerî, *el-Musannef*, thk., Habîbü'r-Rahman el-Azâmî (Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1403), 6: 479.

³² Çubukçu, "Halîme", 5: 338.

³³ Bağlan - Sayar, *Koruyucu Psikoloji Çocuk Eğitiminde Duygusal Rehberlik*, 37-39.

³⁴ "Çocuğun sağlık gelişiminde İbn Sina, ısının üzerinde durur. Yeni doğmuş bir çocuğun mutedil bir sıcaklığa sahip bir evde uyutulmasıdır. Yeni doğan için bulunduğu ortamın çok sıcak veya çok soğuk olmaması gerekir. Haluk Yavuzer, *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 2002), 58.

³⁵ Süt Kardeşleri; Abdullah, Üneyse ve Şeyma, İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1: 198; Çubukçu, "Halîme", 5: 338; Çocuğun akranları ile birlikte vakit geçirmesinin olumlu katkılarından söz edilmektedir. Oyun bir nevi çocuğun öğrendiklerinin ve düşündüklerinin ortaya konulup uygulandığı ve arkadaşlarıyla paylaşıldığı bir ortamdır. Bunun için de akranlara ihtiyaç vardır. Burada çocuk oyundaki kuralların etkisi ile kaynaşma ve dayanışmayı görüp yaşama fırsatı bulmaktadır. Fatih Menderes Bilgili, *Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler* (İstanbul: Beyan Yayınları), 2005, 149; Oyun, çocuğa hiç kimsenin öğretemeyeceği konuları, kendi deneyimleri ile öğrenmesi yöntemidir. Oyun bedensel açıdan da değerlidir. Kas sistemini geliştiren aktif oyun aynı zamanda çocukta biriken enerjinin boşalmasını da sağlar. Çocuğun güçlü dürtülerinden saldırganlık dürtüsünü boşaltmasına yarar. Yavuzer, *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*, 176.

etkilenmemiş arı bir konuşma becerisi oluşturacak ortamda olması, koruyucu faktörleri artırmıştır. Anne ile birlikte kalmış olsaydı bu durum koruyucu faktör olmakla birlikte Mekke'nin boğuk havası, konuşma aksanı, süt kardeş gibi sürekli beraber olabileceği akran yoksunluğu, ilk anne tecrübesizliği gibi risk faktörleri ile baş başa kalacaktı. Kanaatimizce öz anneden ayrı olmanın getirdiği risk faktörü koruyucu faktörlerle fazlasıyla izale edilmiştir. Ayrıca bir kişi için risk taşıyan bir durum aynı durumdaki başka bir kişi için kendini geliştirmeye sebep olabilir.³⁶

Genel kanaate göre Hz. Peygamber 4-6 yaşlarında annesi Âmine ile bir araya gelmiştir.³⁷ Hz. Âmine Mekke'nin saygın kabilesi Kureyş'in Hâşimoğulları koluna mensuptur. Abdülmuttalib'in, uğruna develer kurban ettiği oğlu³⁸ Abdullah için uygun gördüğü bir hanımdır. Abdülmuttalib tarafından gelin olarak kabul edilmesi nitelikli biri olduğuna delil sayılabilir.

Hz. Âmine, genç yaşta kocasını kaybetmiş olmasına rağmen başkasıyla evlenmemiştir. Evliliği tercih etseydi kimse onu kınamazdı. Belki de evlenmediği için kınanmıştır. Tekrar evliliklerin yaygın olduğu bir toplumda böyle bir tercihte bulunması eşine ve çocuğuna bağlılığını ve fedakârlığını düşündürmektedir.

Erken yaşta kocasını kaybeden bir annenin acısını ve özlemine dindirmesi açısından geriye kalan emanet/hatıra olarak çocuğu çok önemlidir. Böyle durumlarda anneler çocuklarına daha da düşkün olurlar. Duygular baskındır. Âmine için küçük Muhammed belki de tek sığınağıdır. Bu hâleti ruhiye içerisinde o, çocuğunu sütanneye vermekten imtina etmemiştir. Pekâlâ, "Benim tek tesellim" deyip vermeyebilir, duyguları ile hareket edebilirdi. Zor olanı ama doğru olanı tercih etmiştir. Bu durum bilinçli bir anne olduğunu göstermektedir.

Anne Âmine, sütanne sonrasında artık sürekli beraber olacağı çocuğuyla ilk faaliyet olarak Medine seyahatini gerçekleştirdi. Hz. Peygamber'in dayıları ve babası Abdullah'ın mezarı oradaydı. Abdullah'ı ziyareti öncelemesi küçük oğlunu aile kökleri ile buluşturup kaynaştırması takdir edilecek bir davranış olarak değerlendirilebilir. Âmine, Medine dönüşü Ebva'da vefat etmiştir. Peygamberlikten sonra, hicretin altıncı yılında Hz. Peygamber Hudeybiye'ye giderken Ebva'ya uğramıştı. "Allah, annesinin kabrini ziyaret etmesi için Muhammed'e izin vermiştir." dedi.

³⁶ Bağlan -Sayar, *Koruyucu Psikoloji Çocuk Eğitiminde Duygusal Rehberlik*, 36.

³⁷ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: DİB Yayınları, 2004), 62.

³⁸ Bekir Topaloğlu, "Abdullah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları 1988), 1: 475.

Sonra da annesinin kabrine gitti, kabri düzeltti ve ağladı; onun ağladığını gören sahâbîler de ağladılar. Kendisine niçin ağladığı sorulunca, “Annemin şefkati gözümün önüne geldi de onun için ağladım.” cevabını verdi.³⁹ Çocuğunu şefkatle beslemeye gelecek olursak, öz annenin şefkatinden söz etmek zaittir. ‘Anne’ deyince ‘şefkat’, ‘şefkat’ deyince ‘anne’, akla gelen ilk kelimedir. Fakat şunu söyleyebiliriz: “şefkat” bir gıdadır. Gıdalar mahir ellerde verimlilik kıvamına ulaşır. Hz. Âmine zor zamanlarda yaptığı tercihlerle mahire bir hanım olduğunu göstermiştir.

Hz. Peygamber’in şahsiyet oluşumu açısından değerli çağ olan 4-6 yaşlarını asil, bilinçli, vefalı ve fedakâr bir annenin beraberliğinde geçirmiş, adı Âmine olan şefkatin en güzel kıvamı ile anne kıvamı ile beslenmiştir.

Hz. Peygamber annesinin vefatından sonra dedesi Abdülmuttalib’in himâyesinde kalmıştır.⁴⁰ Abdülmuttalib’e geçmeden önce gerek annesi gerek dedesi ile olan birlikteliğinde onun çok yakınında olan bu nedenle de ‘dadısı’/‘bakıcısı’ olarak bilinen Ümmü Eymen Bereke’ye de⁴¹ yer vermek gerekir. Abdülmuttalib, babasından kalan boşluğu; Ümmü Eymen ise annesinin yerini doldurmaktaydı. Ümmü Eymen doğumundan itibaren Hz. Peygamber’in hizmetinde bulunmuş, köle iken azat edilmiş bir hanımdır.⁴²

Ümmü Eymen’in niteliğini göstermesi açısından hadis kaynaklarında geçtiği şekliyle, Hz. Peygamber’in vefatıyla vahyin kesintiye uğramasına üzümlü ağlaması önemli bir kişilik olduğunu gösterir.⁴³

Altı-sekiz yaşlar, çocuğun bilişsel kabiliyetinde büyük bir artışın olduğu evredir.⁴⁴ Hz. Peygamber bu evreyi dedesi Abdülmuttalib’in himâyesinde

³⁹ İbn Sa’d, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa’d b. Menî’ ez-Zühri, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (Beyrut;Dâr'u-sâdır, t.y.), 1: 116, 117; Bekir Topaloğlu, “Âmine” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3: 63-64; Mustafa Fayda, “Ebva”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 10: 379.

⁴⁰ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 1: 118.

⁴¹ Ümmü Eymen Bereke bnt. Sa’lebe b. Amr el-Habeşiyye, Hz. Peygamber’in dadısı, sahâbî. İlk oğlu Eymen’e nispetle Ümmü Eymen, bazen de Ümmü’z-Zabâ veya Ümmü Üsâme künyeleriyle anılır. Habeş asıllı olup Hz. Peygamber’in dedesi Abdülmuttalib’in kölesi iken miras yoluyla babası Abdullah’a veya annesi Âmine’ye, onlardan da kendisine intikal etti. Bünyamin Erul, “Ümmü Eymen”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42: 317.

⁴² Erul, “Ümmü Eymen”, 317.

⁴³ Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 103; İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce*, thk, Muhammed b. Sâlih Râci (Riyâd : Beytü'l-efkârî'd-düveliyye, t.y.), “Cenâiz”, 65.

⁴⁴ Sebep-sonuç ilişkileri kurabilmek mantıklı kararlar verebilmek bu yaş grubunda kazanılmaya başlayan yeteneklerdir. Bu yaş grubunda çocuklar birey olmanın yanı sıra bir gruba ait olmanın önemini de hissederler. Bu aslında kişiliğin sosyal boyutta gelişiminin devam ettiği en kritik dönemdir.

geçirmiştir. Dedesi Abdülmuttalib Arap Yarımadası'nda ve hatta komşu ülkelerde itibarı yüksek bir insandı. Takdirle anılan ve kendisine saygı duyulan bir şahsiyetti. Kureyşlilerin bu bölgede güven içinde ticaret yapmalarını sağlayan Haşim'in oğluydu. Güvenilir, cesur ve cömert birisi idi. Açlara, yoksullara ve yolculara yönelik ziyafetleri sebebi ile babasından kalan mirasın zenginliğini kaybedecek kadar eli açıktı. Devraldığı şerefli ve de masraflı bir iş olan hacılara yiyecek/rifâde ve su/sikâye ikramında bulunmayı aksatmadan yerine getirmişti.⁴⁵

Abdülmuttalib'in sosyal kişilik yönüyle güçlü olduğu gözükmektedir. Bu kişilik, torununu hiç yanından ayırmamış, özel ilgi ve ihtimamını esirgememişti. Hz. Peygamber'in daha doğmadan babasını kaybetmiş olması himâye edilmesini gerektiriyordu. Abdülmuttalib için o sadece bir torun da değildi, oğul Abdullah'ın emanetiydi. Abdullah'ın acısını ve özlemini onunla teskin ediyordu. Ayrıca kendisinden özel beklentileri de vardı.⁴⁶

Torun sevgisi, himâye ihtiyacı, evlât özleminin tesellisi ve özel beklentiler torun Muhammed'de dede düşkünlüğünü yoğunlaştırmıştı. Hele hele torunuyla annesini kaybettikten sonraki dönemde daha yakından ilgilenme durumunda olması, etkileşimi artırmış rol model benimseme açısından önemli olan bu evrede dede ile torunu bütünleştirmişti.

İnsan örnek edinme fitratında yaratılmıştır. Dünyaya geldiğinde bilgisiz aç ve muhtaçtır. Her şeyi öğrenmek zorundadır. Başlangıçta öğrendiklerini taklit yoluyla öğrenir. Çocuk, önce anne babasını sonra da öğretmenini taklit eder, örnek alır; hareket ve davranışlarını öğretmene uydurmak ister.⁴⁷ Hz. Peygamber'in dedesi ve daha sonra amcası ile geçirdiği süreç günümüz çocuklarının ilköğretim çağlarına

Ebeveynler çocuklarına sosyal ilişkilerinde ne kadar iyi örnek olurlarsa, çocuklar o derece sağlıklı bir sosyal gelişim gösterebilirler. Sezgisel/bilişsel dönem olarak adlandırılan bu evre için gelişimi destekleyici öneriler arasında zengin bir uyarıcı çevrenin olması, çevreye etkin katılımın sağlanması, eleştirilmemesi, taltif edilmesi önerilmektedir. Cirhinlioğlu, *Çocuk Gelişimi ve Ruh Sağlığı Okul Öncesi Dönem*, 96-97.

⁴⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 1: 81, 82, 83; Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Sikâye" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37: 178; Vatandaş, *Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslâm Devleti Mekke Dönemi*, 21.

⁴⁶ Kavminin "Muhammed" ismini hiç duymamıştık niçin bu ismi koydun sorusuna verdiği; "Gökte Hak yerde halk onu övsün istedim" Sariçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 61; Şehir toplantılarına getirilmesine itiraz edilmesine "Bırakın... O kendini büyük insan yerine koyuyor. O kadar akıllı ki umarım bir gün büyük insan olacak" demesi beklentiyi göstermektedir. Bir defasında da Mekke'de kuraklık felaket boyutuna ulaşmıştı. "Torunumun temiz yüzü suyu hürmetine diyerek" Allah'a yalvardı yağmur duâsında bulundu. Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, terc., Salih, Tuğ (İstanbul: İrfan Yayınları, t.y.), 1: 43.

⁴⁷ Faruk Bayraktar, *İslâm Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri* (İstanbul: İFAV Yayınları, 1983), 143.

denk gelmektedir. "Bu çağ psikologlar tarafından 'somut işlemler dönemi' olarak tarif edilmiş, önemine vurgu yapılmıştır."⁴⁸ Bu nedenle Abdülmüttalib'in babanın yerine kaim olan dede hüviyetinin yanında öğretmenlik konumunda olduğunu da söyleyebiliriz.

Dedesi Abdülmüttalib vefat ettikten sonraki süreçte Hz. Peygamber'in hayatında; amcası Ebû Tâlib,⁴⁹ Ebû Tâlib'in hanımı Yengesi Fatma bnt. Esed, 20 yaşlarında Erdemliler Hareketi mensupları, 25 yaşından sonra eşi Hz. Hatice'nin yer aldığını görmekteyiz.⁵⁰

Ebû Tâlib, Hz. Peygamber'in öz amcasıydı, pek ender rastlanan gönül yapısına sahip, son derece cömert ve sahip olduğu vasıfları ile çevresinin hürmetini üzerinde toplayan ve Kureyş'in başında bulunan bir kişilikti.⁵¹

Hz. Peygamber'in, amcası ve yengesi tarafından itina ile himâye edildiğini, bu himâyenin, Hz. Peygamber'in risaleti süresince de devam ettiğini görmekteyiz. Amcanın, yeğenin etrafında sağlam bir kale gibi duruşunu Hz. Peygamber yakından seyretmiş ve hissetmiştir. Amcasına olan hürmetini/vefasını "Yasaklanmadığım müddetçe senin için istiğfarda bulunacağım"⁵² sözü ortaya koymaktadır. Yengesi tarafından gördüğü güzel muameleden bahisle de şöyle demektedir: "Ben onun yanına yetim bir çocuk olarak sığınmışken, o çocukları aç tutar, beni beslerdi, kendi çocuklarından önce benim saçlarımı tarardı, o benim annem gibiydi."⁵³ "Annemden sonra annemdi." diye bahsetmiştir.⁵⁴

Hz. Peygamber'in amcasının himâyesinde olduğu bu dönemler, psikososyal açıdan çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak adlandırılmaktadır. Kimlik arayışının yoğunlaştığı ve kalıcı kimliklerin inşa edildiği süreç olarak değerlendirilmektedir. Dönemin problemleri olarak da meslek seçimi ve hayat

⁴⁸ Köse - Ayten, *Din Psikolojisi*, 16, 50.

⁴⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1: 216.

⁵⁰ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 51-65.

⁵¹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 45.

⁵² " لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ مَا لَمْ أُكْفِ عَنْهُ " Bu ifade üzerine Tevbe Suresi 113. âyeti ile uyarılmıştır. Buhârî, "Cenâiz", 80, "Menâkibu'l-Ensâr", 40; Ebû Abdîrrahman b. Şuayb, en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), "Cenâiz", 102.

⁵³ رحمك الله يا أمي كنت أمي بعد أمي تجوعين وتشبعيني وتعربين وتكسبيني وتمنعين نفسك طيبا وتطعميني تريدين بذلك وجه الله والدار الآخرة الله الذي
يحيى ويميت وهو حي لا يموت اغفر لأمي فاطمة بنت أسد Celâleddîn es-Suyûtî, *Câmiu'l-Hadis* (Byrût: Dâru'l-fikir, 1994), 13: 129; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 45-46.

⁵⁴ " ... يا أمي، كُنتُ أمي بعدُ أمي،..." Ebu'l-Kasım, Süleyman b. Ahmet b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, thk., Hamdî b. Abdî'l-Mecîdî, es-Silefî (Kahire: Mektebetü ibn teymiyye, t.y.), 14: 351.

arkadaşı arayışları öne çıkarılmaktadır.⁵⁵ Bu noktada Ebû Tâlib'in Hz. Peygamber'e çobanlık meşguliyeti ve ticarete yönlendirmek suretiyle meslekî açıdan,⁵⁶ Hz. Hatice ile evlenmesine desteği ile de ailevî yönden öncülük ettiğini görmekteyiz.

Çobanlık, sabrı ve tahammülü öğretme, himâyesi altındakileri koruma alışkanlığı kazandırma, sorumluluk duygusu aşılama,⁵⁷ tabiatı tanıma, canlılar arası ilişkileri gözlemlene yönüyle şefkatle yakından ilişkilidir. Hz. Peygamber'in daha sonra "*Hepiniz çobansınız.*"⁵⁸ benzetmesi ile sorumluluk tanımını çoban örneklemini üzerinden yaptığını görmekteyiz. Bu form şefkatli yaklaşımı da içeren bir formdur.

Amcasının yönlendirmesi ile ticari faaliyetler de gündeme gelmiştir. Ticaret hayatı da Hz. Peygamber'e şefkat açısından pek çok vasıf kazandırmıştır. Başka insanlara yük olmama, değişik yörelerin ve değişik kültürlerin insanlarını tanıma, insanlarla iletişim kurma yöntemlerini tecrübe etme imkânı sunmuştur.⁵⁹

Mekke toplumunun zayıflara katı davranışlarının da Hz. Peygamber'in şefkat duygusunu besleyen tarafı bulunmaktadır. Haksızlığa uğrayanları görüp empati ile yaklaşması çözüm arayışları içerisine girmesi bu sebeple olmalıdır. Mazlum adına hareket etmek, gasp edilen hakkı alıp hak sahibine vermek için kurulmuş Erdemliler/Hilfü'l-Füdûl hareketine iştiraki böyle bir sebepten neşet etmiştir. Erdemliler Hareketi oluşumuna iştirak ettiğinde Hz. Peygamber yirmi yaşlarındadır.⁶⁰

Hilfü'l-Füdûl oluşumunu bir şefkat hareketi olarak kabul edebiliriz. Bu cemiyet; şefkatli insanlarla birlikte çalışmak, cemiyete intikal eden problemlere muttali olmak, hakkı gasp edilene şefkat etmek hasebiyle şefkat etme hazzını tatmak gibi birkaç açıdan Hz. Peygamber'in şefkat duygusunu beslediğini belirtebiliriz. Nitekim Rasûlullâh (s.a.v), peygamberlik döneminde, bugün olsa tekrar gireceğini belirttiği⁶¹ bu cemiyetin değerini daha sonra şöyle ifade edecektir: "*Henüz delikanlı iken amcalarımla beraber iyi insanların yapmış olduğu antlaşmada hazır bulundum. Bana kızıl develer dahi verilse bu antlaşmayı bozmak istemezdim.*"⁶²

⁵⁵ Ziya Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme* (Ankara: Nobel Yayınları, 2015), 62.

⁵⁶ Buhârî, "İcâre", 2; Müslim, "Eşribe", 163; İbn Mâce, "Ticaret", 5.

⁵⁷ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 45-46, Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Eorensel Mesajı*, 78.

⁵⁸ Buhârî, "Cuma", 11, "stikrâz", 20; Müslim, "Müsâkât", 107.

⁵⁹ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 76.

⁶⁰ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 52-54.

⁶¹ Muhammed Hamidullah, "Hilfü'l-Füdûl" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18: 32.

⁶² "... قَالَ شَيْدَتْ جَلَّتِ الْمُطَيَّبِينَ مَعَ عُمُومَتِي وَأَنَا غَلَامٌ فَمَا أُجِبُ أَلْ لِي خَيْرَ النَّعْمِ وَأَنْتِي أَنْتُكَهُ ..." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3: 193.

Hız. Peygamber'in hayatında peygamberlik öncesi ve sonrasındaki en önemli kişiliklerden birisi de Hız. Hatice'dir. Saliha bir hanım olarak Hız. Peygamber'e her an destek olan, kocasının huzur sükûn ve itminanına hizmet eden, bıraktığı etki ile ölümünden sonra dahi kendinden sürekli bahsettiren şefkatli bir şahsiyettir.⁶³ Hız. Peygamber vahye muhatap olduğu an bu durumu ilk olarak eşi Hız. Hatice ile paylaşması, onun da son derece nitelikli bir değerlendirmede bulunması⁶⁴ ve Hız. Peygamber'i tasdik ederek 'müslümanların ilki' ünvanının alması üstün şahsiyetli bir kişilik olduğunu göstermektedir. Bir defasında Hız. Âişe annemizin kendisini kastederek 'Allah sana ondan daha hayırlısını verdi' demiş Hız. Peygamber bu durumu onaylamamış ve Hız. Hatice'yi şöyle tavsîf etmişti : *"Hayır, Allahü Teâlâ bana ondan daha hayırlısını vermedi. Halk bana inanmazken o inandı. Herkes bana yalancı derken O, doğru söylediğimi kabul etti. Kimse bana bir şey vermezken o beni malıyla destekledi ve Allah bana ondan çocuklar ihsan etti."*⁶⁵

2. Hız. Peygamber'in Yaşadığı Süreçlerin ve Birlikteliklerin Şefkat Eğitimi Açısından Değeri

Hız. Peygamber önce babasını sonra annesini daha sonra da dedesini kaybetmiştir. İlgi, sevgi ve şefkate olan ihtiyacı yeterince giderme noktasında yetim ve öksüz olmanın dezavantaj olduğu ortadadır. Hız. Peygamber için böyle bir şey söz konusu olmamıştır. Geçiş dönemleri yaşamıştır fakat hiçbir zaman sahipsiz kalmamıştır. Ana babasının boşluğunu; sütanesi Halime, bakıcısı Ümmü Eymen Bereke, dedesi Abdülmuttalib, amcası Ebû Tâlib ve Ebû Tâlib'in eşi Fatma bint Esed doldurmuştur. Evlilik dönemiyle birlikte Hız. Hatice onun hem maddî hem de manevî destekçisi olmuştur. Bu gelişmelerin dezavantajı avantaja dönüştürdüğünü, şefkat açısından daha iyi beslenmesine imkân oluşturduğunu düşünmekteyiz.

Hız. Peygamber'in yetim olarak dünyaya gelmesi, ardından annesini, daha sonra dedesini kaybetmesi tesadüf kabilinden bir şey değildir.⁶⁶ İnsan için anne baba önemli bir dayanak ve sığınaktır. Böyle bir sığınaktan mahrum olanlar daha öteelerde bir sığınak arayışına girebilirler. Bu durum evdeki çeşmeden suyun

⁶³ "... ما أبذلني الله عز وجل خيراً منها فإني آمننتُ بي إذ كفرَ بي الناسُ وصدَّقْتَنِي إذ كذَّبَنِي النَّاسُ وَوَأَسْتَبِي بِمَالِهَا إِذْ حَرَمَنِي النَّاسُ وَرَزَقَنِي اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ... " Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 41: 356.

⁶⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 82.

⁶⁵ "... أبذلني الله عز وجل خيراً منها فإني آمننتُ بي إذ كفرَ بي الناسُ وصدَّقْتَنِي ... " Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 41, 356.

⁶⁶ Rasûlullâh'ın yetim ve öksüz kalması, bozguncuların risalete karşı muhtemel itirazlarını anne baba yönlendirmesi ile böyle bir iddiaya kalkıştı yakıştırmalarına mahal bırakmamak, asıl mürebbinin Allah olduğunu göstermektir. Ramazan el-Bûtî, *Fıkhu's-Sire*, trc., Ali Nar, Orhan Aktepe (İstanbul: Gonca Yayınları, 1987), 61.

kesilmesi gibidir. Suyun kesilmesi çaresizliktir. İnsanı arayışa yönlendirir ve asıl kaynağa ulaşma imkânı doğar. “Çaresizlik hissettiğimizde, gücümüzün tükendiğini düşündüğümüzde, acizyetimizin farkına vardığımızda ötelere sesini daha berrak duyarız. Mevlana; “İçindeki kapıyı çal, başka kapıyı değil.”⁶⁷ diyor. İçimizdeki kapı kalbin kapısıdır. O kapı Allah’a açılan kapıdır. Bu kapıyı, Yunus Emre; ‘Bir ben vardır bende benden içeri’⁶⁸ mısrasıyla dillendirmiştir. Dışımızdaki kapılar açık olunca içimizdeki kapı aklımıza gelmeyebilir. Asıl olana ulaşmak gerektiği hep dile getirilir.”⁶⁹ Hz. Peygamber’in (s.a.v) babasını, annesini, dedesini ve nihayetinde amcasını kaybetmiş olması onu içindeki kapıya, şefkatin ve merhametin esas kaynağı olan Allah’a yöneltmiş olabilir. Eğitimciler bu yöntemi keşfetmiş ve eğitim teknikleri arasında ‘Buldurma Yöntemi’ olarak yer vermiştir. Eğitimde buldurma⁷⁰ yöntemi sıkça müracaat edilen kalıcı etkisi olan bir yöntemdir.

Hayatın seyri Hz. Peygamber’i farklı simalarla bir araya getirmiştir. Hz. Peygamber bir ortamdaki başka bir ortama; kişiden bir başka kişiye; mekândan bir başka mekâna geçmesi ile tekrar tekrar geçiş dönemleri yaşamıştır. “Geçiş dönemleri hem yeni beceriler geliştirmeyi sağlar hem de baş etme mekanizmalarını sonuna dek zorlar.”⁷¹ Tağyîru’l-üslûb, tenşîdü’l-kulûb/Üslûbun değişmesi kalpleri canlandıran olumlu bir etki oluşturabilir. “Öğrenmeyi bilirsek; engeller sıçrama tahtasına döner, kırılmalık zenginliğe, zayıflık güce, imkânsızlık imkâna dönüşür.”⁷² Hz. Peygamber için de böyle bir durumun söz konusu olduğunu düşünmekteyiz.

Bir ömür boyunca çok defa düşer, kalkar, yorulur, kendimizi çok kötü hissederiz. İşte hayat, bu düşmeler kalkmalar olduğu için kıymetlidir. Ancak arada bir hüznü kederli olduğumuz takdirde hayatın kıymetini anlayabiliriz.⁷³ Hz. Peygamber’in zaman zaman şefkat deryasının dışına alınması şefkatin değerini anlamayı ve şefkate susamışlığı sağlamış, ikram edilince de kana kana içmiştir. Bu

⁶⁷ Kemal Sayar, *Merhamet Kalbe Dönüş İçin Son Çağrı* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 48.

⁶⁸ Antoloji. Com, “Yunus Emre”, erişim: 31 Temmuz 2019, <https://www.antoloji.com/severim-ben-seni-candan-iceri-siiri/>

⁶⁹ Kemal Sayar, *Ruh Hali* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2014), 37.

⁷⁰ Bilinen ve tecrübe edilen verileri kullanarak, yeni bilgilere ulaşmayı sağlayan öğretmen ve öğrencinin ortak etkinliğine dayalı güdüleyici bir öğretim yoludur. Mehmet Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler* (Ankara: Nobel Yayınları, 2009), 330.

⁷¹ Sayar, *Merhamet*, 191.

⁷² Bağlan - Sayar, *Koruyucu Psikoloji Çocuk Eğitiminde Duygusal Rehberlik*, 16.

⁷³ Sayar, *Ruh Hali*, 15.

tarz eğitimi İslâm içerisinde bulmak mümkündür. Oruçta imsak, ramazan'da itikâf, hac'da ihram, sufilerde çile bir çeşit mahrum bırakarak nimetin kıymetini, mahrumiyet yaşayanların ızdırabını öğretme faaliyetidir. Hz. Peygamber'e belirli periyotlarda şefkat orucu tutturulmuş gibidir. Sütanesi ile iftar etmiş, annesini kaybettikten sonra iftar sevincini dedesi ile daha sonra amcası ile yaşamıştır.⁷⁴ 'Toku ağırlamak zordur.' denilir. İştahı olmayana en leziz yemekler sunulsa kıymeti yoktur. İştah için açlık önemlidir. Hz. Peygamber'in babasız, daha sonra annesiz, ardından da dedesiz kalmış olması ilgiye sevgiye ve şefkate sürekli olarak ihtiyaç hissetmesini tetiklemiş olabilir. Bu durum şefkatli yaklaşımların kıymetini bilmesine, şefkate doymasına ve şefkate ihtiyaç duyanlara duygudaşlık geliştirme yeteneğinin güçlenmesine imkân sağlamıştır diyebiliriz. Dert bilmeyenin hemdert olması zordur. "Sevdiklerimizin ölümü bizi başkalarının acılarına karşı daha duyarlı kılıyor. Ancak acımış bir yürek başkasının acısını tam mânâsı ile hissedebiliyor."⁷⁵

Hz. Peygamber'in dertlilere hemdert olması ve hemdert olunmasını istemesinin köklerini burada da bulabiliriz. Hatta Hz. Peygamber'in şefkate ve teselliye ihtiyacının arttığı olayların sonraki yıllarda da devam ettiğini görmekteyiz. Amcasını kaybetmesi, eşini kaybetmesi, çocuklarını kaybetmesi, zâlimlerin her türlü iftira ve hakaretlerine maruz kalması, yaşanabilecek bütün acıları tatması, acının her çeşidini en iyi şekilde anlamasına etki etmiş olmalıdır. "Bir şeyin ıstırabını çekmeyen onu ne tanır ne de sever. Çekilen acılar ve ızdıraplar insanı yetiştirir. Acı çekmek yaşamakla olur. Bu sebepten insan yaşadıkça ve acıları çoğaldıkça ahlâken yükselir."⁷⁶ Hayatının belli zamanlarında yardıma muhtaç hâlde düşen, yardıma muhtaçların hâlerinden daha iyi anlar.⁷⁷ Taş taşlıktan geçmedikçe yüzük olmaz. Yüzük olmak dileyen taş, ezilmeyi yontulmayı göze almalıdır.

Acılar, insanı olgunlaştırır, ressamın fırça darbeleri gibidir. Darbeler sonunda resim tamamlanır.⁷⁸ "Yüce bir ereğin coşkusuyla erimeyi göze alamayan, hakikat çizgisinde kristalize olamaz."⁷⁹ Acılar, bürüt halde bulunanı nete dönüştürür, bir çeşit billurlaştırma, kristalleştirme, damıtma, arıtma ve katıksız hâlde getirmedir.

⁷⁴ Sayar, *Merhamet*, 16.

⁷⁵ Sayar, *Merhamet*, 17.

⁷⁶ Nurettin Topçu, *Ahlâk* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012), 113.

⁷⁷ Ayten, *Empati ve Din Türkiye'de Yardımlaşma ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*, 74.

⁷⁸ Sayar, *Ruh Hali*, 213.

⁷⁹ Sezai Karakoç, *Diriliş Muştusu* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995), 40.

“Beden terleyince içindeki kirli ve zehirli maddeleri dışarı atar. Ruh terleyince de kötü duygu ve düşünceleri, duyarlık sapıtmaları ve benlik sanrılarını dışarı atar.”⁸⁰ Hz. Peygamber'e bu terlemenin sürekli yaşatılması bedenen ve ruhen şefkate dönüşmesine, yürüyen şefkat hâlini almasına etki ettiğini düşünmekteyiz.

İçerisinde balçık/çamur/lığ bulunan bir havuz düşünelim. Havuz durgundur çamur dibe çökmüştür ve su berraklaşmıştır. Bu havuza küçük bir taş attığınızda taş gölün zeminini harekete geçirir, havuz bulanır berraklık kaybolur. Fakat içi dışı tertemiz olan bir havuza atılan taş, onun güzelliğini artırır. Taşın atıldığı merkezden başlayarak haleler daireler meydana gelir. Suya akseden ağaçlar, eşya ve tabiat hareketlenir ve bir canlılık sergilenir. Taşın yaptığı iş ancak havuzun güzelliğini artırmak olur.⁸¹ Bu açıdan Hz. Peygamber'in erken dönemde yaşadığı acıların, zor zamanlara hazırlık niteliği taşıdığını bir alt yapı oluşturduğunu söyleyebiliriz. “Çocuk, kişisel yönetim yeteneklerini geliştirebilmek için öncelikle sorunlar yaşamalı ve bunlarla başa çıkmayı denemelidir. İlk çabalar başarısız olsa dahi sonrasında yeteneklerinin geliştiği görülecektir.”⁸² Çocuk her türlü ortamda karşılaştığı sorunları çözerken aynı zamanda ruhsal gücünü arttırarak olgunlaşmakta ve böylece kişiliğini geliştirmektedir.⁸³

Şefkat, insanda çok hassas bir izlenim uyandırır. Bu olmakla beraber “güç ve katı bir anlamı da içinde barındırır.”⁸⁴ Şefkatin psikolojik yapısına bakıldığında bir duygudaşlık, diğerkâmlık gerektirdiğini görürüz. Şefkatli davranabilmek için başkalarının tutkularını kendi içinde yaşamalı insan. Şefkat duyguyu bir izleyici gibi dışarıdan izlemek değil, ona katılmak duygusal bir beraberliğe girmek demektir. Şefkatli olmak için kişi sevgi, nefret, keyif ve acı gibi her duygunun etkisini kabul etmeli, bu duyguları anlayışla karşılamalı, yeterince içine sindirebilmeli, hazmedebilmeli ki böyle bir duyguyu yaşayan insanla duygusal bir bağ içerisine girebilsin. Öfkenin zarar verici yönüyle, dehşetin yürekleri parçalayan etkisiyle ve sevginin en yumuşak dokunuşu ile yüzleşmek gerekir. Şefkat, duyguyu isteyerek yüklenmek onu karşılayacak ve gerçekleştirecek güce sahip olmak demektir. Şefkat, öfkeden sevgiden ve korkudan daha kuvvetlidir. Şefkat, zayıfların duygusu değil güçlülerin zor elde ettiği bir duygudur.⁸⁵ Bencilliğin esiri olmadan,

⁸⁰ Karakoç, *Diriliş Mustusu*, 49.

⁸¹ Ahmet Önkal, *Raasûlullâh'ın İslâm'a Dâvet Metodu* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2000), 122.

⁸² Bağlan- Sayar, *Koruyucu Psikoloji Çocuk Eğitiminde Duygusal Rehberlik*, 67.

⁸³ Bilgili, *Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler*, 151.

⁸⁴ Hayati Hökelekli, *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi* (İstanbul: Timaş, 2011), 62.

⁸⁵ Hökelekli, *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, 62.

kendi iç dünyasında başkalarına da yer açabilen güçlü yüreğin niteliğidir.⁸⁶

Çocuğun ruhsal ve fiziksel bakımdan dengeli ve sağlıklı gelişimi için iç ve dış tesirlerle beslenmesi gerekmektedir. Aksi halde onun doğuştan getirdiği ruhsal kabiliyetlerin uyanışı ve serpilip gelişmesi aksayacaktır. Bu gelişimin istenilen istikamette devam etmesi için çocuğun yetişkinlerle beraber birçok sosyal faaliyete katılması sağlanmalıdır.⁸⁷ “Çocuk bir şeyler üretmek ve başarılı olmak için çalışır; çünkü elde ettiği başarılar neticesinde takdir ve kabul edilmeyi bekler. Çocuk eğer çevresinden destek görürse öz saygısı artar. Aksi halde değersiz olduğuna inanır ve aşağılık duygusuna kapılır. Aşağılık duygusu geliştiren bir çocuk çevresi ile sağlıklı ilişkiler kuramaz ve uyum güçlüğü çeker.”⁸⁸

Hz. Peygamber’in taltif gördüğünü ve çevresi tarafından desteklendiğini müşahade etmekteyiz. Sütannesi Halime; Hz. Peygamber için “Onun sayesinde evimize bereket ve huzur geldi.” demiştir. Annesi Âmine ölümü esnasında “Ölsem de gam yemem. Dünyaya hayırlı bir evlat bırakıyorum.” demiştir. Dedesi sürekli yanında bulundurmuş, övülecek mânâsında ‘Muhammed’ ismini koymuş, önemli toplantılara katılabilme olgunluğunda olduğunu yaşatmış, katılımına itiraz edenlere “Bırakın... O kendini büyük bir insan yerine koyuyor. O kadar akıllı ki umarım bir gün büyük insan olacak.”⁸⁹ diyerek onurlandırmıştır. Amcası Ebû Tâlib, ticari seferlerinde yol arkadaşı edinmiş,⁹⁰ Eşi Hz. Hatice onunla evlenmeyi murat etmiştir. Mekke Halkı ‘el-Emin’ lakabını ona layık görmüştür.⁹¹

Buraya kadar ifade edilenlerden hareketle ‘Hz. Peygamber’in terbiyesi ilâhî kaynaktan koparılp beşerî kaynaklara bağlanmış’ değerlendirmesi yapılabilir. Hz. Peygamber’e beşer vurgusu yapan hadisler ve âyetler, onun risalete hazırlanma süreçlerini bu minval üzere ele almaya imkân vermektedir. Bununla birlikte her şeyi yaratan olması açısından bakıldığında bu süreçler dolaylı olarak Allah’a dayanmaktadır. Her şey Allah’ın bilgisi ve terbiyesi dâhilindedir. Hz. Peygamber’in, “*Rabbim beni terbiye etti ve de terbiyemi güzel kıldı.*”⁹² sözü de bunu vurgulamaktadır.

⁸⁶ Halil Altuntaş, *Başkaları için ağlayabilmek* (Ankara: DİB, 2013), 13.

⁸⁷ Bilgili, *Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler*, 153.

⁸⁸ Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme*, 60; Köse - Ayten, *Din Psikolojisi*, 16, 63.

⁸⁹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 43.

⁹⁰ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1: 216-220; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 47.

⁹¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1: 234; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1: 121; Buhârî, “Bed'ü'l-Vahiy”, 1.

⁹² İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlül-İlbâs*, thk., Muhammed Abdu'l-Azîz el-Hâlidî (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-ilmîyye, 197), I: 62.

"Her şeyi var eden Allah'tır."⁹³ Hz. Muhammed'in (s.a.v) etkileşimde bulunduğu insanlar, iletişim unsurları içerisinde yer alan "kanal"⁹⁴ hükmündedir. Belki bizler için ibret almak eğitimde takip edilecek yolları görmek açısından örneklik teşkil etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in imandan uzakta kalanlar adına kendini hırpalar derecesinde üzülmeye karşısında "Sana düşen yalnızca tebliğ etmektir. Hidâyet Allah'tandır."⁹⁵ ikazı, hidâyet sahibinin kim olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber'in tebliği neticesinde hidâyete eren, ahlâk-ı hamîdeye bürünen insanlara bu güzelliği ikram eden, Peygamber değil Allah'tır. Hz. Peygamber'in yapamadığını anne babası dede ve amcası yapmıştır denilemez.

Duhâ sûresinde yer alan "Seni yetim bulup muhafaza etmedi mi? Seni doğru yoldan sapanların içinde bulup doğru yolu göstermedi mi? Seni muhtaç bulup muhtaçlıktan kurtarmadı mı?"⁹⁶ açıklamaları, peygamberlikten öncesini belirtmekte ve Allah'ın peygamber'in şefkatini içermektedir.

İslâm itikadına göre Allah'ın kudreti ve kâinat üzerindeki tasarrufu tamdır. Fakat bu durum kâinatı idare ederken melek gibi bazı vasıtaları kullanmasına da mani değildir.⁹⁷ Hz. Peygamber'in terbiye sürecinde de anne baba dede amca ve diğer unsurlar vasıta olarak değerlendirilmelidir. Fırça darbeleri ile resmin şekillendirilip olgunlaştırıldığı gibi Hz. Peygamber'in şefkatini oluşturan tarafı da yakın çevresini oluşturan faktörler ve yaşadığı süreçlerin dokunuşları/darbeleri ile şekillenip olgunlaştırılmıştır. "Kem âletle kemâlât olmaz." Sözü tablonun olgunlaşmasında alete/fırçaya bir nebze pay verse de resmi fırça/alet yapmıştır denilemez. Fırçayı tutan eli göremeyenler resmi fırçanın yaptığını zannedebilirler. Oysa resmi yapan fırça değil ressamdır. Hz. Peygamber'in şefkat tablosunun musavviri de Allah'tır.

Kaynaklarda Hz. Muhammed (s.a.v) peygamberlik öncesi karşılaştığı bazı olaylar geçmektedir. Örneğin, Kâbe'nin tamiri için taşımak üzere taşı omzuna aldığı elbisesinin açılma durumuna karşı uyarılmış, engellenmiştir.⁹⁸ Yine putlar adına kesilen kurbanlardan çevrenin ısrarlarına rağmen, "Ben, putlar adına

⁹³ el-Hasr 59/24.

⁹⁴ Kanal, iletişim sürecinde, mesajın kaynaktan alıcıya ulaşmasını sağlayan fizik ya da teknik yollar, imkânlar, araç ve gereçlerdir. Ahmet Koç, *Din Eğitiminde Etkili İletişim* (Rize: STS Yayınları, 2010), 18.

⁹⁵ en-Nahl 16/82; el-Kasas 28/56.

⁹⁶ ed-Duhâ 93/7-9.

⁹⁷ M. Nihat Çetin, "Allah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2: 485.

⁹⁸ Buhârî, "Menâkıb", 25.

kesilenleri yemem."⁹⁹ diyerek uzak durmuştur. Çobanlık yaptığı dönemlerde Mekke'de tertip edilen eğlence meclislerine iştirak etmek istemiş ağırlaşan uykusuna yenik düşerek düşündüğünü gerçekleştirememiştir.¹⁰⁰ Bu türlü müdahaleler, Hz. Peygamber'in yetişmesinde ilâhî gözetimi gösteren işaretlerdir.

Mekke toplumunun Muhammed ismine "el-Emîn" künyesini eklemiş olması, risalet vazifesinin ilk yıllarında açıktan davetin bidayetinde Safa tepesine çıkarak "Size bu dağın arkasında bir süvari birliği var desem buna inanır mısınız?" sorusuna "Evet, senin yalan söylediğini hiç görmedik."¹⁰¹ cevabını vermeleri onun ahlâkî vasıflara bürünüşünün peygamberlik öncesinde başladığına delâlet etmektedir.

"Andolsun size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O size çok düşkün müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir."¹⁰² âyetinin Mekke'de nâzil olması, peygamberlikten önceki terbiye sürecine kanıt oluşturmaktadır.

Kalem sûresinde yer alan "Şüphesiz sen yüce bir ahlâk üzeresin."¹⁰³ âyetinde Rasûlullâh'ın ahlâkına açık bir vurgu bulunmaktadır. Ahlâkî davranışlar, bir görüntüdür ve arka planı uzun bir süreçle inşa edilmeyi gerekli kılar. Kalem sûresinin Mekkî sûrelerden ve ilk inen sûrelerden¹⁰⁴ olması, peygamberlik öncesi süreci işaret etmektedir.

İlk vahyin ardından Hz. Peygamber derhâl evine döner Hz. Hatice'ye; "Ey Hatice! Bana ne oluyor, gerçekten ben canımdan korktum!" der ve eşine yaşadıklarını anlatır. Hz. Hatice ona; "Öyle deme, korkma, sevin, Allah'a yemin ederim ki Allah seni hiçbir zaman utandırmaz. Yine Allah'a yemin olsun ki; sen akrabaları gözetir, onların hakkına riayet eder, doğru konuşur, yalan söylemez, güçsüz ve zayıf olanların yükünü yüklenir, onlara yardımcı olur, mahrum ve bir şeylerini kaybetmiş olana kazandırır, misafiri ağırlar ve başına belâ gelmiş kimselere yardımcı olursun."¹⁰⁵ der. Hz. Hatice, tespitlerinde altı önemli özellikten bahsetmektedir. Bu özelliklerin beş tanesi şefkatle yakından ilişkilidir. Bu tespitler, Hz. Peygamber'in şefkat tarafıyla risalete

⁹⁹ Buhârî, "Zebâih", 16, "Menâkıbü'l-Ensâr", 24.

¹⁰⁰ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 46.

¹⁰¹ Buhârî, "Tefsîr", 2; Müslim, "İmân", 355.

¹⁰² et-Tevbe 9/128.

¹⁰³ el-Kalem 68/4.

¹⁰⁴ İbn Abbâs'tan bir rivayette Alak sûresinden sonra Kalem sûresi nâzil olmuştur. Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Eser Yayınları, 1970), 8: 5249.

¹⁰⁵ Buhârî, "Tefsîr", 96; "Bed'ül-Vahy", 1; Müslim, "İmân", 252.

hazır olduğuna ve şefkatle beslenme sürecinin risaletten önceki kısmına işaret etmektedir. Vahiyle birlikte süreç devam edecek kemâle ulaşacaktır.

SONUÇ

Rasûlullâh'ın, kırk yaşına/risâletle görevlendirilme anına kadar geçen süreç bir hazırlık sürecidir. Şefkat eğitimi de bu sürecin bir parçasıdır. İlk vahyi müteakip Hz. Hatice validemizin değerlendirmeleri ve ilk inen âyetlerde yüce bir ahlâka sahip olduğu vurgusunun yapılması, şefkat eğitiminin peygamberlik öncesi dönemine işaret etmektedir.

Hz. Muhammed (s.a.v) soy itibari ile temiz bir şecereye sahiptir. Yetiştığı aile ortamları sırasıyla; sütanne Halime, anne Âmine, dadı Ümmü Eymen, dede Abdülmuttalib, amca Ebû Tâlib, yenge Fatıma bnt. Esed ve son olarak kendi hane-i saadetleridir. Hz. Peygamber sağlıklı ve huzurlu mekânlarda, kendisini gözeten ve değer veren müşfik, mahir ve hamiyetperver kişiliklerle birlikte olmuş, şefkatle beslenme açısından uygun ortamlarda yetişmiştir.

Allah Rasûlü, erişkinlik döneminde her şartta yanında yer alan salih bir eşin ve hamiyet sahibi bir amcanın desteğini görmüş ve muhtaç olana sahip çıkmanın/çıkılmanın değerini yakından hissetmiştir.

Hz. Peygamber'in doğmadan önce babasını, ardından annesini, daha sonra dedesini kaybetmesi, acının her çeşidini anlamasına, şefkat ihtiyacının farkına varmasına ve diğerkâm olma duygularının güçlenmesine sebep olmuştur. Ayrıca bu durum baba, anne, dede ve amcanın fani olduğunu görmesine şefkatin asıl sahibine, Var Eden'ine yönelmesine, böylece gerçek kaynaktan beslenmesine yol açmıştır.

Rasûlullâh, Mekke toplumunda sahipsiz kimselerin ve zayıfların şefkate muhtaç hallerine bizzat vakıf olması, bir şefkat kuruluşu olan Hilfü'l-Füdûl /Erdemliler Hareketi bünyesinde çeşitli dramalara şahit olması, şefkat etme duygusunu etkilemiştir.

Allah Rasûlü'nün, peygamberlik öncesi süreçte etkileşimde bulunduğu çevreler ve yolunun kesiştiği kişiler, onun terbiyesinde ismi geçenler, birer vesiledir. İlâhî terbiyenin Hz. Peygamber'e akışına hizmet etmiş araçlardır. Allah, Kul'unu, Rasûl kılmadan önce bu araçlar vasıtasıyla terbiye etmiştir.

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ
رَّحِيمٌ

“Andolsun, size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir, size çok düşkündür, müminlere karşı şefkat ve merhamet doludur.”¹⁰⁶ âyetinde Hz. Peygamber'in risâlet sonrası süreçte müminlere düşkünlüğüne, şefkat ve merhametine vurgu yapılmaktadır. Bu vurgunun sayısız örnekleri bulunmaktadır. Makale risâlet öncesi ile sınırlandırıldığından bu örneklere yer verilmemiştir.

Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatı, onun şefkatli hale gelmesine etki etmiştir. Risalet öncesi sürecin bizler için; genel olarak değerler eğitiminde özel olarak da şefkat değerinin benimsenmesinde ve benimsetilmesinde örnekliği, değeri, ehemmiyeti ve ağırlığı vardır.

¹⁰⁶ et-Tevbe, 9/128.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel. *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*. Thk. Şuayb el-Arnaûdî - Âdil Mürşîd. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1416.
- Altuntaş, Hali., *Başkaları İçin Açlayabilmek*. Ankara: DİB Yayınları, 2013.
- Antoloji. Com, "Yunus Emre". Erişim: 31 Temmuz 2019. <https://www.antoloji.com/severim-ben-seni-candan-iceri-siiri/>
- Aydın, Mehmet Zeki. *Din Öğretiminde Yöntemler*. Ankara: Nobel Yayınları, 2009.
- Ayten, Ali. *Empati ve Din Türkiye'de Yardımlaşma ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: İz Yayınları, 2013.
- Bağlan, Feyza – Sayar, Kemal, *Koruyucu Psikoloji Çocuk Eğitiminde Duygusal Rehberlik*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.
- Bayraktar, Faruk. *İslâm Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münâsebetleri*. İstanbul: MİFAV Yayınları, 1983.
- Bekir, Topaloğlu. "Âmine" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3: 63-64. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Bilgili, Fatih Menderes. *Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2005.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu'l-Müsnedü's-Sahîhu'l-Buhârî*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Bûtî, Ramazan. *Fıkhu's-Sire*. Trc. Ali Nar - Orhan Aktepe. İstanbul: Gonca Yayınları, 1987.
- Cirhinlioğlu, Fatma Gül. *Çocuk Gelişimi ve Ruh Sağlığı Okul Öncesi Dönem*. Ankara: Nobel Yayınları, 2010.
- Çetin, M. Nihad, "Allah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2. 500-501 İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Çubukçu, Asri. "Halîme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15: 338-338. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Yayınları, İstanbul 1970.
- Görgün, Tahsin. *İslâm Ahlâk Esasları*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2015.
- Görmez, Mehmet "Açılış Konuşması", *Hz. Peygamber ve Merhamet Eğitimi*

Sempozyumu, Ankara: DİB Yay., 2011.

Hamidullah, Muhammed, "Hilfû'l-Füdûl " *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay., 1998.

Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamber'i*, terc. Salih, Tuğ, İrfan Yay., İstanbul t.y.

İbn Haldûn, Ebû Zeyd, Veliyyüddin Abdurrahman b. Muhammed. *Mukaddime*, Çev. Halil Kendir. Ankara: İmaj Yayınları, 2004.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdu'l-Melik. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. Thk. Mustafa es-Sakâ - İbrahim el-Ebyârî - Abdu'l-Hafız Şiblî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Tirâsi'l-Arabî, 1994.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, el-Kazvînî. *Sünenü İbn Mâce*. Thk. Muhammed b. Sâlih Râcî, Riyâd: Beytü'l-Efkârî'd-Düveliyye, t.y.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. Beyrut: Dâru Sâdır, t.y.

İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs*. Thk. Muhammed Abdu'l-Azîz el- Hâlidî. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 197.

Karakoç, Sezai. *Diriliş Muştusu*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 1995.

Kardaş, Nevin – Önen, Salih – Duman, Mesut- Fidan, Ahmet. *Türkçe Sözlük*. Millî Eğitim Basımevi Yayınları, Ankara 1979.

Koç, Ahmet. *Din Eğitiminde Etkili İletişim*. Rize: STS Yayınları, 2010.

Köktaş, Yavuz. *Tüm Yönleriyle Akâid Hadisleri*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2013.

Köse, Ali - Ayten, Ali. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Sikâye" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37: 177-178. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. el- el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî. *Sahîhu Müslim*. Thk., Halîl, Memûn Şeyhâ. Lübnan: Dâru'l-Marife, 2005.

Nesâî, Ebû Abdirrahman b. Şuayb. *Sünenü'n-Nesâî*. Thk. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

Önkal, Ahmet. *Rasûlullâh'ın İslâm'a Dâvet Metodu*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2000.

San'ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi el-Himyerî. *El-Musannef*. Thk., Habîbü'r- Rahman el-Azâmi. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1403.

Sarıçam, İbrahim. *H. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri

Başkanlığı Yayınları, 2004.

Sayar, Kemal. *Merhamet Kalbe Dönüş İçin Son Çağrı*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

Sayar, Kemal. *Ruh Hali*. Timaş Yayınları. İstanbul 2014.

Selçuk, Ziya. *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları, 2015.

Sicistânî, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as. *Sünenü Ebî Dâvûd*. Thk. Muhammed Nasiruddin Elbânî. Beyrut: Dâr'u İbnü'l-Hazm, 2005.

Suyûtî, Celâleddîn. *Câmiu'l-Hadîs*. Lübnân: Dâru'l-Fikir, 1994.

Taberânî, Ebu'l-Kasım, Süleyman b. Ahmet b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-Kebîr*. Thk. Hamdî b. Abdi'l-Mecîd es-Silefî. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, t.y.

Tarhan, Nevzat. *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.

Tirmîzî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *Sünenü't-Tirmizî*. Thk. Beşşâr b. Avvâd. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1996.

Topaloğlu, Bekir. "Abdullah" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1: 75-76. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Topçu, Nurettin. *Ahlâk*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012.

Vatandaş, Celâlettin. *Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslâm Devleti Mekke Dönemi*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2010.

Yavuz, Yusuf Şevki. "Peygamber", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 34: 257-262. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Yavuzer, Haluk. *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, Yayınları, 2002.